MARIA STANCIU ISTRATE

VARLAAM ŞI IOASAF. ASPECTE ALE TRADUCERII

Tradus la jumătatea veacului al XVII-lea de cumnatul lui Matei Basarab, Udrişte Năsturel, romanul popular *Varlaam şi Ioasaf* impresionează cititorul de astăzi prin frumuseţea ieşită din comun a expresiei. Atât hagiografia în sine, cât mai ales pildele cu care este presărată, îl ţin pe cititorul pasionat de literatură veche conectat, cele aproape 300 de file ale romanului fiind citite cu plăcere şi uşurinţă asemenea unei naraţiuni din zilele noastre.

În cercetarea de faţă ne vom opri atenţia asupra unor sintagme mai puţin ori deloc cunoscute astăzi, dar care în epoca apariţiei lor au fost considerate a reda cel mai bine sensul unor termeni sau al unor expresii slavone. Naraţiunea abundă în asemenea frazeologisme, traducătorul străduindu-se să redea cât mai fidel sensul originalului tradus, dar fiind limitat de modalităţile de expresie ale vocabularului epocii sale. Dintre acestea, am ales spre analiză câteva locuţiuni adverbiale şi adjectivale pe care le vom compara cu expresiile corespondente din versiunea slavonă din manuscrisul bilingv slavo-român 588 de la BAR Bucureşti[1], care conservă cea mai veche copie descendentă din originalul pierdut al traducerii lui Udrişte Năsturel (Stanciu Istrate, 2013, p. 39 şi urm.).

cu băsău loc. adj.„odios, detestabil, respingător”, cf. în sl. **ненависте͂н** „odiosus” (Miklosich, *Lexicon*, s.v. **ненавистьнъ**): *Şî iaste mânios şî pizmătar şî* ***cu băsău****şî de pohte aprins* (218^{v}). Potrivit DA, s.v. *băsău* „răzbunare; ură; batjocură, ofensă” este un ungurism rar, înregistrat prin Transilvania, Moldova şi Bucovina. Singura expresie din dicţionarul coordonat de Puşcariu în a cărei alcătuire intră acest termen este *de băsău*, folosită fie adverbial, fie adjectival cu sensul „răzbunător”: *Voiu aduce armă pre voi, care va sta* ***de băsău*** (CB, I, 10); *Toţi creştinii... să nu fie stătători de alean, ce toată stătătura* ***de băsău*** *să o lase pre Dumnezeu, carele giudecă toată lumea în dereptate* (a. 1683, *Sicriul de aur*). Expresia *de băsău* a mai fost înregistrată într-un act diplomatic din 1600: *Aşa văzându noi perirea noastră şi cugetul lui cel rău, ce ne-am apărat, şi cu ajutoriul lui Dumnezeu ne-am isprăvit lucrul ş-am stătut* ***de băsău*** *păntru strâmbătatea lui, şi n-am rădicat sabiia spre craiul leşescu sau spre ţeara lui, să ne chemăm noi vrăjmaşii lor* (DÎ, 143). Absenţa locuţiunii *cu băsău* din lucrările lexicografice ne determină să presupunem că ar putea fi o creaţie a lui Năsturel.

[1] Text editat în Stanciu Istrate 2013, p. 86–325.

DACOROMANIA, serie nouă, XXVI, 2021, nr. 2, Cluj-Napoca, p. 197–203

cu linie loc. adv. „liniştit”, cf. în sl. **тихо**: *răspundea şi cu bu<cu>rie, împreună şi* ***cu linie****, zicând* (4^{v}). Locuţiunea românească traduce un adverb slavon fără formă internă, provenit din forma de neutru, nom.-ac. sg. a adjectivului (Olteanu 1975, p. 150), în vreme ce substantivul românesc este un derivat sufixal de la adj./adv. *lin*. *Linie* apare înregistrat în DA cu sensul „liniște, calm; blândeţe”, cu atestări în *Cazania a doua* coresiană, unde cuvântul apare atât singur, cât şi în sintagma *linie sufletească*: ***Linie*** *sufletească să priimim* (CC^{2}, 55), *Şi fu* ***linie*** *mare* (CC^{2}, 234)[2].

cu nevoinţă loc. adv. „zelos, plin de râvnă, de ardoare”, cf. sl. **любочⷱтно**: *băgând miiarea bunătăţilor* ***cu nevoinţă*** *în vasele inemilor lor* (104^{v}). Termenul slavon este un compus alcătuit din **любо** „additur” + **чⷱтно** „honorifice” (Miklosich, *Lexicon*, s.v. **любо** şi, respectiv, s.v. **чьстьно**). *Nevoinţă* nu corespunde structural cu termenul slavon, fiind un derivat sufixal de la *a se nevoi* „a năzui (depunând eforturi, grăbindu-se)”. Locuţiunea era cunoscută, probabil, în epocă. În lipsa altor atestări, prima ei înregistrare pare a fi într-un *Liturghier* datat cca 1640: *De păci şi de tocmealele aceştii lumi, de buna stare sfinţilor lu Dumnezeu în bisearică şi de spăsenie şi ajutoriu celor* ***cu nevoinţă*** *şi cu frica lu Dumnezeu ...* (CLRV II, 43). DLR înregistrează expresia *cu nevoinţă* în „Arhiva românească”: *Cu dorire era pentru fapte şi* ***cu nevoinţă*** *ca să le săvârşească* (Arhiva R. I, 66/11). Variante ale acesteia, respectiv *cu toată nevoinţa, cu bună nevoinţă*, apar la Coresi, în *Cazania a doua*: *Să nu fii lenivos, ce* ***cu toată nevoinţa*** *ceteaşte şi ia aminte* (CC^{2}, 5); *Cu* ***bună nevoinţă*** *să ne nevoim den cel lucru rău spre cela bunul* (CC^{2}, 26) (DLR, s.v. *nevoinţă*).

Expresia **cu toată nevoinţa** apare şi în naraţiunea tradusă de Udrişte Năsturel, în versiunea slavonă corespunzându-i **съ вѣсѣⷨ оусрьдїємъ**: *Şi a face aceasta era grija lor* ***cu toată nevoinţa*** (16^{v}). De data aceasta avem a face cu un calc frazeologic perfect după slavonă.

cu prilej „la momentul oportun”, cf. sl. **въ подобное врема**: *Şî tatălui tău dară, deaca-i va aduce cineva aminte de aceastea* ***cu prilej****, să n-o altă va înţeleage cumva şî va cunoaşte de câte răotăţii aste cuprins* (140^{v}). Traducătorul echivalează sensul expresiei slavone cu o construcţie prepoziţională, *prilej* incluzând atât sensul substantivului, cât şi pe acela al adjectivului din expresia slavonă[3].

cu tot adevărul loc. adv., glosată marginal **den singurul adevăr** „cu adevărul însuşi”, cf. în sl. **ѡ самыѧ истиⷩныⷩ**: *Spune-m* ***cu tot adevăru****, că te ştiu om mai adevărat şi mai înţelegător decât toţi* (19^{r}). Glosa marginală este mai aproape de expresia slavonă, *singur* având aici, prin calc semantic, sensul „însuşi”. Niciuna dintre aceste locuţiuni nu apare consemnată în lucrările lexicografice. DA înregistrează însă variantele *cu adevăr* (atestată în sec. al XIX-lea) şi *cu deadevărul* (cea mai veche atestare este la Dosoftei, în *Vieţile sfinţilor*: *Se mărturisi creştin* ***cu deadevăru***), ambele având sensul „cu adevărat, adevărat” (DA, s.v. *adevăr*).

[2] Vezi, *infra*, **în linie**.
[3] Vezi, *infra*, **vreame cu prilej**, **vreame cu prilej bun**.

cu volniciia loc. adv. „de la sine, din proprie iniţiativă, de bună voie”, cf. în sl. самово͡ѧ҇нѣ „ultro” ((Miklosich, *Lexicon*, s.v. самовольнѣ): *de bunăvoie nu priimeaşte binele, că* ***cu volniciia*** *ş-au câştigat cuget către răotăţ* (135^{v}–136^{r}). Singura atestare din DLR pentru expresia *cu volnicie* este cu peste un veac şi jumătate mai apropiată de zilele noastre, la Petru Maior, în *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, unde apare cu un sens uşor diferit, incluzând şi nuanţa de abuz: „după bunul plac, în mod abuziv”: *Cu atâta mai vârtos se împulpă pre români a-i micşora şi* ***cu volnicie*** *a-i batjocori* (Maior, IST. V/15). De remarcat că termenul slavon a fost şi împrumutat în forma *samavolnic* „care procedează după bunul lui plac, încălcând voinţa şi drepturile altora, abuziv, arbitrar”, întărit fiind de rus. *самавольный*, prima atestare oferită de DLR fiind în *Istoria Ţării Româneşti*: *a fi domni* ***samavolnici****, să facă ce vor vrea sau rău sau bine şi nimeni să nu-l oprească, aceasta este obiceaiu rău păgânesc* (Ist. Ţ. R.) (DLR, s.v. *samavolnic*):

de năprasnă loc. adv. „pe neaşteptate”, după sl. въ нєзапꙋ (Miklosich, *Lexicon*, s.v. въ нєзапѫ „repente”): ***de năprasnă*** *va sosi asupră-ne peirea de moarte* (120^{r}). Locuţiunea românească cunoaşte atestări începând din secolul al XVI-lea.

de pripă loc. adv. „pe neaşteptate, repede”, după sl. въскорѣ: *Că ceia ce era cu noi* ***de pripă*** *fură asupra noastră împotrivă, cu mânie oarecum şî cu nestâmpărare* (234^{r}). Asemenea locuţiunii anterioare, *de pripă* apare consemnată încă din secolul al XVI-lea.

den dăstul loc. adj. „din belşug, în mare cantitate”, cf. în sl. ѡби͡ѧ҇но „large”: *cursuri de lacrăme* ***den dăstul*** *vărsând den ochi* (243^{r}). Cu acelaşi sens au circulat în limba veche şi expresiile *cu destul*, *cu de destul*, *de destul*, cu atestări încă din secolul al XVI-lea: *cela ce se va nevoi şi va avea grije mai multă fi-i va bunătatea şi mai* ***cu destul*** (CC^{2}, 364); *nimea nu iaste* ***cu de destul*** *spre mulţemita lui* (CC^{2}, 33); *Că cumu iaste soarele de luminează tuturoru* ***de destulu****, aşa e şi măriia* (CC^{2}, 14). Cea mai veche atestare înregistrată în DLR pentru *den destul* este într-un text apărut în anul consemnat pentru actul traducerii lui Năsturel, respectiv *Noul Testament de la Bălgrad* (1648).

den născut loc. adj. „din naştere”, după sl. ѿрожⱑєнїа: *Rădăcina şî vârtosul temeiu al sfintei şî nevinovatei credinţei creştineşti, darul dumnezeiescului botez iaste, având întru sine curăţirea a toate păcatele* ***den născut*** *şî spălare a toate spurcăciunile ce vin den răotate* (55^{v}). Potrivit DLR, prima atestare a lui *născut(ă)* cu sensul „naştere” este la Coresi: *Mumă aceştiia zise-i mainte de* ***născută****, şi Domnul dentru ea va să se nască zise* (CC^{2}, 494). Acelaşi sens a fost consemnat în secolul următor în *Cronograful* lui Moxa: *Şi Eva grija bărbatului-şi şi greul* ***năcutului*** *să-l poarte*. Cât priveşte locuţiunea, aceeaşi sursă lexicografică o înregistrează doar la Coresi, unde apare în varianta *den născută* (DLR, s.v. *născut*): *În vreamea aceaia, mergându Isus, văzu un orb* ***den născută*** (CC^{2}, 165).

den parte loc. adv. „parţial, câte puţin”, după sl. ѿчасти: ***Den parte*** *înţeleagem – cum ai zice, câte neşchiţel înţeleagem – şî* ***den parte*** *prorocim – adecă câte puţinel gâcim* (149^{v}). DLR nu înregistrează locuţiunea.

fără numai expr. adv. „în afară de, cu excepţia, decât”, cf. în sl. **развѣ** „praeter” (Miklosich, *Lexicon*, s.v. **развѣ**): *Ce şî jurământurile legii (adecă ce-s scrise în leage) oprindu-le Hristos, poruncit-au nicicum jurământ să nu fie,* ***fără numai*** *iasteşî nu e* (89^{v}). Expresia avea circulaţie în epocă alături de alte construcţii în care adverbul *numai* întăreşte sensul restrictiv al termenilor pe lângă care apare: *N-avemu acicea* ***fără numai*** *5 pâini şi doi peşti* (Caz. V., 192); *N-au stătut sultanul cu voievod să să bată cu temei...* ***fără cât numai*** *câte o strajă unde şi unde de să lovie* (Neculce, L. 208) (DLR, s. v. *numai*). Precizăm că în alte contexte din *Varlaam şi Ioasaf* expresia *fără numai* traduce adv. sl. **тъчиѭ** „solum”.

în linie loc. adv. „în pace, în linişte”, după sl. **въ тиχости**: ***în linie****, în dragostea cea deplină către Dumnezeu şî către vecini, sfârşind viiaţa aceasta şî cu năravul făcură-se îngeri* (106^{r}). Spre deosebire de expresia *cu linie*, analizată mai sus, unde avem a face cu redarea unui cuvânt slavon printr-o construcţie prepoziţională, *în linie* este un calc perfect după expresia slavonă menţionată, neînregistrat în alte texte în această formă; cf. *întru linie* (CC^{2}, 376).

în zalodul loc. adv. „în zadar, fără rezultat”, după sl. **въ сѹѥ** „in vanum” (Miklosich, *Lexicon*, s.v. **сѹѥй**): *se văiera pre sine păntru deşarta nădeajde ce avusease într-acei nenţelepţi ai lui priiatnici şî păntru patime ce au fost răbdat* ***în zalodul*** *derept dragostea lor* (115^{r}). DLR nu înregistrează termenul *zalod*. N. A Ursu observă că locuţiunea *în zaludul (în zalud)* este rar înregistrată în epoca veche, dar are o frecvenţă ridicată în scrisul lui Staicu Grămăticul (Ursu 1981, p. 527). În acest sens, prezenţa acestei locuţiuni într-o traducere a unei cărţi tipărite la Moscova în 1655, păstrată în ms. rom. 1324 de la BAR Bucureşti, a constituit unul dintre argumentele invocate de Al. Mareş în favoarea identificării lui Staicu Grămăticul ca autor al traducerii: *că de se-ară fi arătat după nălucitură, toate ale socotinţii ară fi fost în deşert şi* ***în zalodul*** (ms. rom. 1324, 116^{v}) (Mareş 2014, p. 253).

întru mult dăstul loc. adv. „îndestulat, în belşug, în abundenţă”, după sl. **въ мнѡѕѣ wбилїи**: *era trăind* ***întru mult dăstul*** *şî hrană nesfârşită având* (119^{v}). DLR nu înregistrează această construcţie, aşa încât este posibil să avem a face cu un calc frazeologic efemer, prezent doar în traducerea lui Udrişte Năsturel.

întru nemic loc. adv. „în niciun fel”, după sl. **ни въ чтоже**: *Iară acel bărbat creştin,* ***întru nemic*** *nu băgă în seamă zisa săracului* (17^{v}). Expresii similare au fost înregistrate încă din secolul al XVI-lea, continuând să apară şi în veacul următor: *Domnul paşte-me şi* ***de nemică*** *nu mă lasă* (PS, 34^{r}); ***Cu nemică*** *nu-i poate ajuta* (CC^{2}, 78); *Nu sâmt* ***cu nemică*** *vinovaţi* (Caz. V.). Cât priveşte locuţiunea *întru nemic*, singura atestare din DLR provine dintr-un text datat ulterior traducerii lui Năsturel, *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său, Teodosie*: *Şi* ***întru nemica*** *să nu lăsăm soarta diavolului vrăjmaşul lui Dumnezeu* (DLR, s. v. *nimic*).

întru o potrivă loc. adv. „la fel, asemănător, deopotrivă”, cf. în sl. **прилѡ҃но**: ***Întru o potrivă*** *cu acesta zis-au şî alt proroc* (75^{r}). S-ar părea că Năsturel este primul care foloseşte această locuţiune, pe care DLR o înregistrează prima oară la începutul secolului al XVIII-lea la Antim Ivireanul, într-o formă uşor modificată

prin fonetică sintactică: *Un tată ... are firească dragoste a iubi pre toţi feciorii lui tot* ***într-o potrivă*** (Antim, P, 50) (DLR, s.v. *potrivă*);

mainte de toate loc. adv. „în primul rând”, după sl. **прѣ҃дѣвъсѣ҅х**: ***mainte de toate****, aceasta să facem* (177^{v}); locuţiunea nu este înregistrată în DLR.

preste seamă loc. adv. „peste măsură, excesiv”, cf. în sl. **вѣ҃ рас8ждєнїа** „fără raţionament, fără judecată”: *Că cela ce e mai de jos dentru toţ soţii miei,* ***preste seamă*** *mai bogat iaste decât tine* 159^{v}. Expresia avea circulaţie în epocă, cea mai veche atestare cunoscută fiind în *Apostolul* coresian (CPr., 200) (*apud* DHLR, II, p. 272).

preste tot ceasul loc. adv. „tot timpul”, după sl. **по вѣсѧ часы**: *Aşa nu numai în toate zilele, ce şî* ***preste tot ceasul*** *nencetat să-mi înnoieşti aducere aminte de aceastea* (140^{r}). Cea mai veche atestare din DA pentru această locuţiune este la Dosoftei: *Stă-ntr-a sa pizmă-n tot ceas păcătosul... Şi căile sale* ***pre tot ceasul*** *spurcă* (Dosoftei, PS) (DA, s.v. *ceas*).

vreame cu prilej „ocazie, moment favorabil”, după sl. **врємене подобна**: *Însă tot căuta* ***vreame cu prilej*** *a-l trage către bine* (136^{v}); *Veniţi dară să cădem acum asupra lui vârtos, că nu vom afla altă* ***vreame*** *aşa* ***cu prilej*** *a umplea voia celui ce ne-au trimes* (243^{r}). Avem a face cu un calc aproximativ[4], adjectivul slavon **подобна** fiind redat în română printr-o construcţie prepoziţională. Expresia pare a fi creaţia lui Năsturel, necunoscându-se până în prezent atestări anterioare. Într-un alt context, **vreame cu prilej** redă expresia sl. **врємѧ бл҃гопотрєбно**: *deaca nemeri fiiu-său* ***vreame cu prilej*** *a lua cu darul lu Hristos biruinţă asupra duhurilor hitleane* (265^{v}). Compusul sl. **благопотрѣбьнъ** „aptus” (Miklosich, *Lexicon*, s.v. **напрасьно**) a fost echivalat de traducător prin aceeaşi construcţie prepoziţională, *cu prilej* înglobând şi sensul avut de primul element al compusului slavon, **благо**.

vreame cu prilej bun „moment oportun”, calc aproximativ după sl. **бл҃говрємє҆ ча҆с҃**(Miklosich, *Lexicon*, s.v. **благовр҃ѣменьнъ** „opportunus”): *Iară întâiul-sfătuitoriul, aflând* ***vreame cu prilej bun****, zise* (137^{v}).

Analizând raportul dintre expresiile româneşti şi corespondentele din versiunea slavonă observăm că acestea pot fi împărţite în următoarele grupe:

– Expresii care corespund unui cuvânt slavon: *cu băsău*, *cu linie*, *cu nevoinţă*, *cu volniciia*, *den dăstul*, *fără numai*, *întru o potrivă*. În absenţa termenilor româneşti corespondenţi, traducătorul foloseşte construcţii prepoziţionale apte să redea sensul elementelor slavone.

– Calcuri frazeologice: *cu toată nevoinţa*, *de năprasnă*, *de pripă*, *den născut*, *den parte*, *în linie*, *în zalodul*, *întru mult dăstul, întru nemic*, *mainte de toate*, *peste tot ceasul*, *vreame cu prilej*, *vreame cu prilej bun*.

– Traduceri aproximative ale unor expresii slavone: *cu prilej*, *cu tot adevărul*, *preste seamă*.

[4] În legătură cu calcurile frazeologice aproximative, vezi Stanciu Istrate 2006, p. 124.

În ceea ce priveşte categoria calcurilor frazeologice, se poate observa că unele dintre acestea se abat oarecum de la model, aşa încât se pot diviza în:

– *Calcuri frazeologice perfecte*: *cu toată nevoinţa*, *de năprasnă*, *de pripă*, *den parte*, *den singurul adevăr*, *în linie*, *întru mult dăstul*, *în zalodul*, *mainte de toate*, *preste tot ceasul*.

– *Calcuri frazeologice aproximative*: *den născut*, *întru nemic*, *vreame cu prilej*, *vreame cu prilej bun*.

*

Analiza noastră a scos la iveală faptul că romanul popular *Varlaam şi Ioasaf*, tradus de Udrişte Năsturel la jumătatea secolului al XVII-lea, conţine o serie de sintagme care în momentul creării lor au reprezentat soluţiile cele mai potrivite de adaptare a unor construcţii sau cuvinte slavone la limba română. În absenţa altor atestări, unele dintre acestea ar putea fi considerate creaţii efemere ale traducătorului, nefiind însă exclusă o eventuală circulaţie în epocă: *cu băsău*, *cu linie*, *cu prilej*, *cu tot adevăru, den singurul adevăr*, *den parte*, *în linie*, *întru mult dăstul*, *vreame cu prilej*, *vreame cu prilej bun.* Expresia *mainte de toate* continuă să fie folosită şi astăzi, primul ei termen, *mainte*, fiind înlocuit cu varianta literară *înainte*.

ABREVIERIBIBLIOGRAFICE

Antim, P = *Predice*. Făcute pe la praznice mari de Antim Ivireanul, 1709–1716. Publicate după manuscrisul de la 1781 cu cheltuiala Ministeriului Cultelor şi al Instrucţiunei Publice de prof. I. Bianu, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1886.

Arhiva R. I = „Arhiva românească”. Supt redacţia lui M. Kogălnicean, Iaşi, I, 1841.

Caz. V. = Varlaam, mitropolitul Moldovei, *Cazania (1643)* [ed. J. Byck], Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1943.

CB I = *Cuvente den bătrâni*, Bucureşti, tomul I. *Limba română vorbită între 1550–1600*. Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu-Hasdeu. Cu observaţiuni filologice de Hugo Schuchard, Bucureşti, Tipografia Societăţii Academice Române, 1878 (Laboratorii români).

CC^2 = Diaconul Coresi, *Carte cu învăţătură* (1581). Publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, vol. I. *Textul*, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec & Co., 1914.

CLRV II = *Crestomaţia limbii române vechi*, vol. al II-lea (1640–1715). Coordonator Al. Mareş, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2020.

CPr. = Coresi, *Praxiu (Apostol)*, Braşov, c. 1566, ed. I. Bianu, Bucureşti, Cultura Naţională, 1930.

DA = *Dicţionarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu, Tomul I (părţile I–III), II, (părţile I–III), Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913–1948.

DHLR II = Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, Tome II. *Le seizième siècle*, Paris, Ernest Leroux, 1938.

DÎ = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*. Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniţă, Al. Mareş, Alexandra Roman Moraru, Bucureşti, Editura Academiei R. S. R., 1979.

DLR = *Dicţionarul limbii române*, serie nouă, tom. VI–XIV, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R./Române, 1965–2010.

Dosoftei, PS = Dosoftei, mitropolitul Moldovei (1671–1686), *Psaltirea în versuri*, publicată de pe manuscrisul original şi de pe ediţiunea de la 1673 de prof. I. Bianu, Bucureşti, Tipografia Academiei Române (Laboratorii români), 1887.

Ist. Ţ. R. = *Istoria Ţării Româneşti de la octombrie 1688 până la martie 1717.* Cronică anonimă. Ediţie întocmită de Constantin Grecescu, [Bucureşti], Editura Ştiinţifică, 1959.
LR = „Limba română”, Bucureşti, I, 1952 şi urm.
Maior, IST. = *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*. Întocmită de Petru Maior de Dicio-Sân-Martin, iar acum pretipărită prin Iordachi de Mălinescu, Buda, Tipariul Crăieştei Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1834.
Mareş 2014 = Al. Mareş, *Note filologice despre Staico Grămăticul*, în *Ion Coteanu – in memoriam*, editori Gh. Chivu, Oana Uţă Bărbulescu, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2014, p. 249–259.
Miklosich, *Lexicon* = Franz Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Emendatum auctum*, Wien, Aalen Scientia Verlag, 1963.
Neculce, L. = Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei* şi *O samă de cuvinte*. Text stabilit, glosar, indice şi studiu introductiv de Iorgu Iordan. Ediţia a II-a revăzută, [Bucureşti], ESPLA, 1959.
Olteanu 1975 = Pandele Olteanu, *Slava vecheşislavonaromânească*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1975, p. 150.
Stanciu Istrate 2006 = Maria Stanciu Istrate, *Calcul lingvistic în limba română (cu specială referire la scrieri beletristice din secolul al XIX-lea*), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.
Stanciu Istrate 2013 = Maria Stanciu Istrate, *Reflexe ale medievalităţii europene în cultura română veche. **Varlaam şi Ioasaf** în cea mai veche versiune a traducerii lui Udrişte Năsturel*, Bucureşti, Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române, 2013.
Ursu 1981 = N. A. Ursu, *Paternitatea unor traduceri atribuite grămăticului Staicu din Târgovişte*, în LR, XXX, 1981, nr. 5, p. 515–528.

BARLAAM ET JOASAPH. PARTICULARITÉS LINGUISTIQUES DE LA TRADUCTION ROUMAINE

(*Résumé*)

L’auteur analyse des phraséologismes moins connus aujourd’hui, présents dans le roman *Barlaam et Joasaph*, traduit du slavon en roumain par Udrişte Năsturel en 1648. Ceux-ci sont comparés aux expressions slaves correspondantes qui se trouvent dans la version bilingue slavo-roumaine du roman, enregistrée sous la côte 588 dans la Bibliothèque de l’Académie Roumaine de Bucarest. Ce manuscrit préserve la version la plus ancienne de la traduction, aujourd’hui perdue, d’Udrişte Năsturel.

Cuvinte-cheie: *Varlaam şi Ioasaf*, *limba română veche*, *original slavon*, *calc frazeologic*.
Mots-clés: *Barlaam et Joasaph*, *roumain ancien*, *source slavonne*, *calque phraséologique*.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti”
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, 13
maria.istrate10@gmail.com